

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

András Imre

LÉPÉSKÉNYSZERBEN

Bevezetés

Az egyházi élet mostani felszabadulásával véget értek a "régi szép idők", amikor a pasztoráció terén vagy a közéleti részvételben: 1) tudtuk, mi a teendőnk, 2) a bátorság a "másként gondolkozás" volt, 3) tudtuk, ki az ellenlábasunk (az ÁEH), 4) a külső nyomás segítette, hogy belsőleg szolidárisabbak tudjunk lenni egymással, 5) az Egyház ugyan be volt "illesztve" a kádári rendszer nemzeti egységébe, s ott el kellett játszania a kiosztott szerepet, de egyébként élhette a maga életét, s megnyugtathatta lelkiismeretét, hogy az ÁEH gyámkodása miatt minden önálló tervezés és kezdeményezés cleve halálra volt ítélve. A "maszekolás" volt akkor a nagy esély: minden plébános kialakíthatta a maga helyi egyházpolitikáját a párttitkárrel és a tanácselnökkel, s ha ez jól működött, s a papi békemozgalommal szemben nem tanúsított éppen kihívó magatartást, akkor elérhette azt az optimumot, amivel kedvező körülményeket biztosíthatott lelkipásztori munkája számára.

Most minden másképp van. 1) Senki nem mondja meg, mi a teendőnk, magunknak kell eldönteni a tennivalókat és vállalni értük a következményeket. 2) A bátorság most arra kell, hogy ne a jelent toldozzuk-foldozzuk, hanem a jövő építéséhez fogjunk hozzá. Lépéskényszerben vagyunk! De persze előzőleg el kell dönteni, hogy egyáltalán mit kell megvalósítani. 3) A látszat szerint most úgy néz ki, hogy nincsen semmiféle ellenlábasunk, mindenki nekünk drukkol, segíteni akar; de amikor igazán lépni kellene, azon vesszük észre magunkat, hogy azok sem állnak mellénk, akikre számítottunk, sőt kifejezetten ellenséges erőkre is ütközhetünk. (NB. Kijózanodva tudomásul kell vennünk, hogy azok az akadályozó indulatok, amelyek egykor az ÁEH mezében jelentkeztek, most is léteznek, és nyíltan lépnek fel ellenünk; pl. "csak nem akartok megint Mária országát?") Rájöhetünk, hogy az egykori "jóviszony-stratégiában" milyen sok volt a leszerelésre szánt maszlag, amely nem a nehézséget akarta elhárítani, hanem csupán ellenkezésünket leszerelni, hogy azok az erők, amelyek az Egyházat, a vallást, a katolicizmust mindig is háttérbe szerették volna szorítani, annál könnyebben megtalálják számításukat. A stratégia elejét igyekezett venni annak, hogy a Krisztus erejével felruházott Egyház megtanulja az "erőszakos erősebbel" (az állammal) való küzdelem játékszabályait, rájöjjön, hogyan lehet megghiúsítani az evangélium ellenségeinek mesterkedéseit. 4)

A külső nyomás megszűnt, sajnos, inkább erősítette az eddigi "maszekolást", mint visszazorította volna. Nagy a kísértés, hogy mindenki a maga módján próbálja megváltani a világot a maga igazát keresve, esetleg a másik katolikussal, egyházzal szemben; a "fekete Pétert" előszeretettel mutogatjuk a püspökök felé, vigyázva keressük a bűnbakot a múlt, a jelen és esetleg a jövő mulasztásainak igazolásához. 5) Az egykor velünk atyáskodó közhatalom most menedéket keres nálunk – sőt a választások után (a keresztény világnézetnek elkötelezett pártok útján) – ismét esélyt kaptunk – 40 éves rontás után –, hogy az evangélium kovászát bevihessük a közéletbe.

A visszanyert szabadság tehát lépéskényszert teremtett számunkra minden fórumon: a pasztorációban és a közélet területén egyaránt. A kihívást csak komoly elszánású, taktikai lépést mellőző módon szabad megválaszolni. A politikusok megtehetik, hogy az előző politika bukása után valami egészen újjal jönnek. Az Egyházban ilyesmi nem lehetséges. Az Egyháznak alapítása óta mindig vállalnia kell önmagát, a saját múltját. Az Egyház ezért egyszerre mondja magát "maradandónak" és "megváltoztatandónak" (*ecclesia semper eadem et ecclesia semper reformanda*).

A megőrzés és a megváltoztatás együttes követelménye veti fel a "hogyan" kérdését: hogyan kell hozzáilleszteni az újat ahhoz, ami már megvan? Ez lesz a továbbiakban vizsgálódásunk központi kérdése. A régi és az új összeillesztésére három stratégiát fogunk megvizsgálni: a konzervatív, a liberális és a pluralista utat. A három "út" tekinthető pusztán módszernek is, és akkor – mint minden formális dolog – nem lehet se rossz, se jó, hanem a tárgytól nyeri az erkölcsi értékélt; de érthetünk e neveken egyházi/közéleti konzervativizmust, liberalizmust, pluralizmust is, vagyis eljárásmódokat az életben, s itt már felmerül az erkölcsösség kérdése.

I. Konzervativizmus

A konzervativizmus szociológiai fogalom, a teológia nem ismeri. A fennálló rendhez való nyomatékos ragaszkodást szokták így nevezni.

A fogalom kialakulása történetileg a nagy francia forradalomhoz kapcsolódik, mely megalkotta a maga forradalmi (progresszív) ideológiáját, és a feltételezett haladás során harmonikus, igazságos, békés társadalom kialakulását jósolta meg. Ezzel az ideológiai alapozású jövészemlélettel szállt szembe a később konzervatívnek nevezett irányzat, felháborodva azon, hogy a "progresszívek" semmibe vesznek évszázados struktúrákat és tapasztalatot, mely intézményekben és jogokban kifejeződő, "természetes" rendet alapozott meg. A politikai konzervativizmus történetében még érdemes megjegyezni, hogy éppen az ideológiára alapozott kommunizmus hatására fejlődött ki az a mai irányzat, mely a közéletet az emberi jogok tiszteletben tartására és megőrzésére, tehát egy konzervatív alapelve kívánja ráépíteni.

Az Egyház életében is alapvető a megőrzés, a hagyomány. Azoknak a folyamatoknak az összességét jelenti, amelyek által a történelem folyamán egyik nemzedék átadja a másiknak a megszerzett felismeréseket, képességeket és intézményeket, s jelenti mindazt is, amit ily módon átadnak. A hagyomány teológiai értelemben elsősorban a hitletéteményre vonatkozik, de a hitélet Egyháztól hitelesnek elfogadott megélési formái is tárgya a hagyománynak. Minden kor, minden nép, sőt minden személy a maga kultúrájának eszközeivel valósít(hat)ja meg a hiteles evangéliumi életet. Az evangéliumi élet hitelessége nem függ attól, hogy az európai élet formái között jelenik-e meg vagy egy afrikai törzs életének sajátos külsőségei között. Sőt itt emlékeznünk kell Jézus szavaira, amikor arra figyelmeztette hallgatóit, hogy "az új bor új tömlőbe való". Az idézett rész megtalálható valamennyi szinoptikusnál egyaránt.

A megőrző, a konzervatív magatartásnak van a hit letéteményétől független forrása is, mely szintén realitás: az öregedés. Az ember újat tanuló képessége – mint tudjuk – a korral beszűkül, s ezért a biztonságérzetünkhöz az évek múltával egyre jobban hozzátartozik, hogy körülvegyen bennünket a magunk alakította "kulturális ruházat". Ezzel az ember, sajnos, az Egyházban fújdogáló Szentlélek szele ellen is szokott védekezni. – A konzervativizmusnak ezt a fajtáját egy irodalmi példával illusztrálom. A szerző Kamarás István, ismert keresztény szociológus, a "Reformvár" és a "Nagymarosi lelki erőm" kötetek írója. Így jellemzi egyik tanulmányában "a világra merőleges templomi egyházat": "Néha szenilis öregúrra emlékeztet. Nagyothall. Azt, hogy 'legeltesd juhaimat', úgy érti, hogy 'legeltesd juhaidat', és legelteti is – dirigálja 'övéit'. Főtisztelendő és főkaplán úrnak szólítják, már akit egyáltalán meg mernek szólítani. Az egyház egészét pedig nagyon sokan barokknak, feudálisnak, jozefinistának, bizáncinak, vagy egyszerűen csak tekintélyelvűnek, ódivatúnak, tőlük idegennek érzik a fiatalok. Talán nem is ez a legnagyobb baj, hanem az, hogy ez nem is zavarja a hívek legnagyobb részét. Számukra megszokottá váltak a rojtok és bojtok, a süvegek, a címek és rangok, a nagylelógók és a kézcsókok. Mindent összevetve: az egyház Magyarországon nincs szinkronban a világgal, nem veszi figyelembe a világ történetiségét, nagyfokú szociológiai és lélektani botfülűségről tanúskodik. Feltűnő gyengéje az egyháznak nem annyira az egységnek, mint a pluralizmusnak, még inkább: a sokféleség egységének a hiánya. Ez a templomi egyház merőleges a világra, pedig az lenne a funkciója, hogy a szakadékhoz érve, azon átfektetve, átmehessen rajta Isten vándorló népe."

A magyar egyház aggrimentóájának nehézségei – gondolok pl. a világiak bevonására a lelkipásztori munkába – azt sugallják, hogy felül kellene vizsgálni a megőrző törekvéseket, s az eddiginél nagylelkűbben lehetővé tenni, hogy "az új bor új tömlőket kaphasson". A nagylelkű bátorságra hadd említsek egy példát a házunk tájáról, a jezsuiták életéből. Talán

kevesen tudják, hogy a jezsuitáknál az alkotmányból vett rendi szabályokon kívül az idők folyamán bizonyos munkákat végzők is kaptak szabályokat, vagy inkább "szolgálati szabályzatot". P. Generális a "szolgálati szabályokat" – szám szerint 46 különféle listát – ez év január elsejével hatályon kívül helyezte. "Mivel a szabályok által előrelátott hivatalok jókora része eltűnt a valóságos életből, és sok részletük olyan élet- és munkakörülményekkel kapcsolatos, melyek nagyon eltérnek attól, amit ma tapasztalunk, és azokat a célokat, melyeket a hagyományos szabályok voltak hivatva elérni, már új rendelkezésekkel pótolták, úgy látszott célszerűnek, hogy e szabályok kötelező ereje megszűnjön. A megszüntetett szabályok szövegei, ha nincsenek is érvényben, értékes tanúságtételek maradnak arra vonatkozólag, hogy milyen volt a jezsuiták eljárás módja Isten nagyobb dicsőségére: a leírt betűtől a valóságos élet felé haladva, ezek irányítása állandóan megtartott minket a hivatásunkkal járó kötelezettségek teljesítésében."

II. Liberalizmus

A régi és az új összeillesztésének másik stratégiája ellentétes a konzervativizmussal; ez pedig a liberalizmus.

Ez a stratégia is történelmi okokból alakult ki a fejedelmi abszolútizmus kritikájaként a XVII. és XVIII. századokban, és a "szabad emberek társadalmát" kívánta megvalósítani. Különösen a reneszánsz és a reformáció mozgalmi szegültek szembe a középkori keresztény állam és a hűbériség társadalmi rendjének kötöttségeivel. A természettudományok fejlődése és az új technikai felfedezések haladást és szabadságot ígértek a régi keretek ellen harcolóknak. A liberalizmus állameszméjét különösen az 1688-as, ún. "dicsőséges forradalom" utólagos igazolása, az ancien régime (az akkori "visszarendeződés") elutasítása érlelte ki. A fő összetevői: gondolatszabadság, magántulajdon, törvényesség. A liberalizmusnak későbbi válfaja a gazdasági liberalizmus, mely arra a tapasztalatra hivatkozott, hogy a gazdasági életnek megvannak a saját törvényei, és ezek optimális érvényre jutása érdekében szállt síkra. A liberalizmus szülte a munkavállalók érdekvédelmi mozgalmait, pl. a szakszervezeti mozgalmat is. A politikatudomány kimutatta, hogy gazdasági liberalizmus csak akkor lehetséges, ha a politikában is érvényesülnek a liberalizmus elvei. A gondolatszabadság, magántulajdon és törvényesség szép elvei a gyakorlatban azonban csak akkor működnek, ha egyúttal érvényesül az evangéliumi emberszeretet is. Mihelyt az okosabb, a gazdagabb, a hatalmasabb előnyben van a képzetlenebbel, a szegényebbel, a gyöngébbel szemben, a liberalizmus szabad kezét ad az erősebbnek a gyöngébbel szemben.

Sem az evangélium szeretetparancsa, sem az Egyház hagyományörző, múltra emlékező, múltat vállaló jellege nem illik a liberalizmus gondolatvilágába. A szegény és hatalom nélküli Egyház, mely megkötöttségeket állít fel az emberi cselekvés elé, és ereje van ennek érvényt szerezni (lásd a

keresztény irányzatú pártok választási győzelmét; de az Egyház tagjainak tűrőképességét, hősiességét is ide lehet számítani), a liberalizmus született ellenfelévé válik. Ha nem volna az evangéliumi kovász olyan hatékony, a liberalizmus talán nem dédelgetné a "kultusz-szolgáltató" Egyházat; de az olyan Egyház, amelyik képes a maga ügyefogyott módszereivel is keresztülhúzni a liberalizmus számítását, megakadályozni stratégiája sikerességét, a liberalizmus számára bősztítő jelenség. A jövő szempontjából fontos tudatosítanunk, hogy Magyarországon az antiklerikális liberalizmusnak – mint a társadalomtörténetből ismeretes – széles társadalmi bázisa van. Ismernünk kell tehát a liberalizmus keresztény kritikáját.

Keresztény szempontból – Bangha Béla megfogalmazása szerint – a liberalizmus "az a világnézeti és társadalmi elv, mely a keresztény hittől és szolidaritásérzettől elszakadt embert teszi meg minden törvény forrásának, az élet végcéljának, az erkölcsiség és kulturális haladás autonóm zsinórmértékének. A liberalizmus az a rendszer, mely sem a természetes emberi szolidaritásérzettel, sem a kereszténység igazságosság- és szeretettanával nem törődik, s az emberi önzést, a 'szabadságot' teszi meg a közélet, a kulturális és gazdasági élet sarkalatos elvévé."

Ezt a liberális krédót követik azok a keresztények is, akik kereszténynek nevezik magukat a magánéletben, de pogányok a nyilvános életben. A liberalizmus – ahol csak bírja – letör, lefarag a kereszténység megmaradt jogaiból és befolyásából; például: 1) amikor a jogi, irodalmi, erkölcsi, világi életet úgy rendez be, mintha a kereszténység egyszer s mindenkorra a múlté volna, s a merőben ateisztikus modern pogány alap, az önzés és materializmus volna az egyetlen lehetséges talaj, amelyen az újkor társadalmának mozognia és élnie szabad; 2) amikor nem törődik azokkal, akik az irodalom s a gazdasági élet, a szervezkedés szabadságával visszaélnek; 3) amikor nem kérdezi, mi módon gazdagodnak egyesek, és szegényednek el a tömegek; 4) amikor a kereskedelemben, iparban, törvényhozásban, sajtóban, nevelésben mint dogmát hirdetik, hogy a szabadság önmagának szabályozója, s a legfőbb jó megkívánja, hogy minél kevesebb legyen a korlát és a törvény; 5) amikor azt hirdetik, hogy az emberiség akkor a legboldogabb, ha mindenkinek minden szabad, és a hitben, filozófiában, morálban, politikában, gazdasági versenyben mindenkinek a legteljesebb mozgásszabadságot engedik; 6) amikor az egyéniség szabad érvényesülése a fő, ez a társadalom boldogulásának a kulcsa; 7) amikor a társadalom mint ilyen nem érdemel külön figyelmet, fő az egyén érdeke és szabadsága: minél nagyobb ez a szabadság, annál jobban boldogul a világ (felsőbb törvények, felebaráti szeretet, társadalmi szolidaritás, a társadalomnak mint organizmusnak külön igényei s törvényei nem számítanak); 8) amikor nem a közjó a legfőbb szempont, melynek oltalma alatt az erőset fékezni, a gyengébbet védeni kell, hanem engedni kell mindenkét, hogy erejéhez mérten kiélje

magát, hiszen "szabad a verseny", s a szabadverseny hadd gázoljon el mindenkit, aki mást elgázolni nem tud vagy nem akar.

A liberalizmus nem ismeri el, hogy a társadalom és nemzet lényege a közösségi és testvéri összetartozás, hogy az egymásra utalt és egymás támogatására hivatott embernek szolidaritáskötelezettsége van. Eleve keresztényellenes beállítottságában az egyházas dolgokat leértékeli, rossz hírbe hozza, nevetségessé teszi.

A liberalizmus szellemisége beszívárgott a katolikusok magatartásába is. A privát vallásosság és gyakorlati hitetlenség sorainkban is ismerős jelenségek. Ki ne emlékezne a békepapok "egyházmentő" lépéseire, arra, hogy hogyan áptolták a "jóviszonyt" az állammal, miközben elfelejtették az egyház prófétai küldetését. Liberálisak voltunk mi is, valahányszor elvtelenül voltunk "józanok", pragmatikusak, amikor mellőztük a közösségvállalást azokkal, akik Krisztusért üldöztetést szenvedtek (gondoljunk a szerzetesek elhurcolására, később a velük való bánásmódra, magatartásunkra az egyházi pörökben elítéltekkel szemben), amikor a pápának 80%-os hitoktatást jelentettünk Magyarországról, holott az átlag valójában csak 7%-os volt, s a 80% a ritka kivétel. Gondolhatunk arra, milyen könnyű volt az elmúlt évtizedek alatt ellenségeinknek minket egymás ellen kijátszania. Milyen vérszegény tiltakozással találta magát szembe Thurzó Gábor "A szent" c. könyve és színdarabja! Milyen elvtelen örömmel ünnepeltük "A Biblia világa" c. rádiós adássorozatát és a könyvalakban megjelent szövegeit, mint a magyar kormányzat nagy gesztusát az egyház és a vallásosság javára! Ehhez hasonló tételtévesztés Erdélyben Márton Áron püspökkel nem történhetett volna meg, nemcsak a nagy püspök kivételes személyisége miatt, de azért sem, mert ott a megmaradásért folyton meg kellett küzdeni. A liberális úton vált az üldözés éveiben a magyar katolikus egyház sokszor ízet vesztett sóvá, erejét vesztett kovásszá, alakulhatott ki társadalmunkban az a "se ilyen, se olyan réteg", melyet már a kommunisták is a legrosszabb állapotnak mondtak teljes eszménytelensége miatt.

A legfenyegetőbbnek látszik mégis az, hogy nem ritkán a katolikusok is magukévá teszik a liberalizmus értékeléseit, nézőpontját. Pl. Prohászkaról csak az ő zsidókat bíráló megjegyzéseit vagy a sikertelen "keresztény kurzus"-hoz fűződő kapcsolatát emlegették, egyébként pedig agyonhallgatta őt a magyar katolikus sajtó és közélet. Pedig Prohászka politikai publicisztikája Pázmány után az első nagy katolikus számbavétele volt a magyar egyház történelmi hivatásának. Hasonló értékelés illetné meg Bangha Bélát is, akinek halála ötvenéves évfordulójára éppen most emlékezünk, és aki a "Magyarország újjáépítése és a kereszténység", vagy "Harc a keresztény Magyarorszáért", ill. a "Katolikus építés" c. közéleti írásait tartalmazó kötetekben saját hiteles tapasztalatait fogalmazta meg arról a magyar liberalizmusról, mellyel nekünk is rövidesen dolgunk lesz. A liberalizmus hatása rajtunk az, hogy szégyenlősen hallgatunk Prohászkaról, Bangháról,

Vass Józsefről és más értékes embereinkről, ahelyett, hogy népszerűsítsen gondolataikat, felhasználják az ő szellemi előmunkálatokat mai problémáink megoldásában. Miért nem értékelünk a saját mércénkkel, miért vesszük át liberális ellenfeleink értékítéleteit? Ez nem agresszív álláspont! Ha dialogizálni akarunk ellenfeleinkkel (mert azok), ennek előfeltétele az, hogy a katolikus álláspontot kendőzetlenül képviseljük. A katolikus álláspont megfelelő képviselőjének hiánya miatt nem alakult ki a "kislépések korszakában" az egyház és az állam között dialógus. Akkor úgy hallottuk, hogy csak a függöny előtt, a "rivaldafényben" volt tilos a nyílt beszéd, a színpalak mögött azonban nem. A diktatúrában gyakorolt egyházi liberalizmust lehet menteni; a mostani szabad körülmények között azonban nem volna mentségünk a liberális magatartásra.

III. Pluralizmus

A régi és az új egybeillesztésének harmadik stratégiája a pluralizmus,

Ez eredetét tekintve politikai-szociológiai fogalom. Ott három jelentésben használják. 1) A társadalmi jelenségek leírásában a pluralizmus azt jelenti, hogy minden társadalomban egymás mellett élnek társadalmi csoportok, melyek egymással kapcsolatban vannak, egymással vetélkednek. Minél jobban nő a hatalmi réteg, annál jobban szaporodnak a csoportok, annál inkább nő a kívánság, hogy a hatalomban nem részesülők beleszólhassanak a hatalom gyakorlásába. A pluralizmus a hatalomba való beleszólás lehetősége. 2) A pluralizmust politikai elméletként is értelmezzük. Az állam hatalmának kiterjedése világjelenség: szaporodnak az olyan feladatok, melyek megoldására az egyén vagy a csoport lehetőségei nem elégségesek. A "pluralista kritika" mint politikai teória azt követeli, hogy ilyen esetben az állam döntésébe a csoportok, ill. egyedek beleszólást kapjanak. Különösen jelentős ez a felfogás a gazdasági kérdéseknél, mert a pluralista politikai rendszer lehetővé teszi, hogy a társadalmi igények előnyben részesülhessenek a gazdasági szempontokkal szemben (pl. az ipartelepítés ne a gazdasági, hanem a szociális szempontok szerint történjen). 3) A pluralizmus fogalmát használjuk végül akkor, amikor a szabad demokratikus társadalom alapvető tulajdonságáról beszélünk. Ebben a társadalmi rendben a hatalom gyakorlását, a gazdasági élet alakítását nemcsak a központi adminisztráció döntései, hanem a társadalom föderaliztikus és kooperatív elemei is befolyásolják. A pluralista demokráciát így lehet meghatározni: alkotmányos garanciákkal védett egymás mellett élése és együtt munkálkodása egyenlő jogú szociális csoportoknak egy államon belül (Sondheimer). A pluralizmus elemei tehát: különféle csoportok egy államon belül – egyenjogúan és alkotmányos garanciák által védedten – éljenek és működjenek egymás mellett. A pluralista demokrácia ellentéte a totális állam, mely megakadályozza autonóm csoportok létrejöttét és működését, mivel a csoportok életét központilag akarja irányítani.

A pluralizmus fogalma ismerős a katolikus teológiában és az egyházi életben is. A teológiában az alapozza meg a pluralizmust, hogy csak Istenben alkot minden tökéletes egységet; a pluralizmus, a sokféleség így az ember teremtménységének ismertető jegye. A végesben elkerülhetetlen a valóságok antagonizmusa. Ebben a teljesen meg nem érthető, látszólagos ellentmondásokat tartalmazó sokféleségben van a gyökere a helyesen értelmezett türelemnek. Az Egyházra vonatkozóan "az Egyház a modern világban" című zsinati dokumentum (Gaudium et Spes) elvként szögezi le a pluralizmus valóságát: "Istennek – egyetemes hatalmát és mindenre kiterjedő uralmát tekintve – nincs a világban 'helytartója', sem az állam, sem az Egyház nem az."

Beszélünk a teológiák pluralizmusáról is, amely azt jelenti, hogy a különböző teológiák, az általuk kidolgozott tételek, gondolati modellek, módszerek stb. teljesen elkülönülnek egymástól, egymással nem hasonlíthatók össze, s ez nehézséget jelent hitünk megvallásában, mert annak egysége jogos és szükséges követelmény, megvalósulását viszont megnehezíti az a tény, hogy a tanítóhivatal, mely a hit megfogalmazásán őrökdi, maga is egy bizonyos teológiai nyelvet alkalmaz, s ezzel eleve dönt e mellett a teológia mellett. A pluralizmus teológiája itt azt javasolja, hogy az egyházi tanítóhivatal a korábbinál nagyobb mértékben bízva a teológusokra annak megítélését, hogy teológiájuk összhangban van-e az egyházi hitvallással.

A pluralizmus konkrét esete a vallásszabadság, az ember ama szabadsága, hogy a lelkiismeretével összhangban valamilyen vagy semmilyen vallásúnak vallja magát, és ezt ki is nyilváníthatja addig a határig, ameddig ezzel nem árt másnak. (A vallásszabadság nem ítéi a vallások igazságáról vagy hamisságáról.) A katolikus egyház XII. Piusig bezárólag az igazság elsőbbségét hangoztatta a szabadsággal szemben. XXIII. János "Pacem in terris" körlevele (1963) azonban új álláspontot képvisel: "Az embernek vallási dolgokban mentesnek kell lennie minden kényszertől." A zsinat szerint egyenlő jogok illetik meg az összes vallási közösségeket. Az Egyház önmagát "fivérekből és nővérekből álló, szolidaritáson alapuló, elnyomó uralomtól mentes, szolgáló közösségnek" tekinti, s védi a vallásszabadságot.

Szoktunk beszélni világnézeti, hitvallásbeli pluralizmusról is. A világnézet átfogó metafizikai, vallási, erkölcsi véleményrendszer, melynek segítségével az ember ítéletet alkot az összvalóságról. A hívőnek világnézete, véleményrendszere a kinyilatkoztatásra is támaszkodik. Mivel a tökéletes harmónia csak Istenben valósulhat meg, az összvalóságról kialakított nézetek különbözőek lehetnek. Ez arra kötelez mindenkit, hogy türelemmel elviselje a másik világnézetét. A pluralizmust "feloldani" semmilyen tökéletes rendszerben nem lehet. A keresztény hit sem állítja magáról, hogy ilyen tökéletes rendszer birtokában volna.

A pluralizmus hatékony konfliktusmegoldó elv lehet: a konzervatív-progresszív álláspont közötti vitában, a hivatalos Egyház és a bázisegyház

közötti feszültségekben, a világi papság és a szerzetesség közötti különbségekben, a hívők-nem hívők, a világiak-egyháziak, a férfiak-nők közötti különbségek értelmezésében, az ökumenizmus kérdésében, a szekularizációval szemben kialakított álláspontunkban stb.

A pluralista gondolkodás sok mindent át tud hidalni. Példának vehetjük egy ausztriai női kolostorban megvalósított pluralizmust. A nővéreközösségben a zsinati megújulás, a ruha- és életmódreform belső forradalmat okozott. A nővérek a maguk pluralista döntését úgy találták meg, hogy az intézmény keretében két önálló komunitásba szerveződtek, s mindenkinek joga volt ahhoz csatlakozni, melyik jobban megfelelt az ő igényének. A kettősséget el kellett viselniük; de helyreállt a béke és a szeretet közöttük.

Sok egyházi konfliktusunkat a legjobb volna a – valóban hatékony – pluralizmus alapján megoldani.

Barna Gábor

BÁLINT SÁNDOR, A NÉPRAJZTUDÓS

Ez év május 10-én volt tíz éve annak, hogy a szegedi egyetem nyugalmazott néprajzprofesszora, Bálint Sándor egy tragikus autóbaleset következtében elhunyt. A temetésén megjelent százak és ezrek – tanítványok, pályatársak és tisztelők – sokasága jelezte, hogy kiváló pedagógust, jeles tudóst búcsúztatnak. A katolikus püspöki kart Lékai László prímás, esztergomi érsek képviselte.

Bálint Sándort már életében is nagy tisztelet és szeretet övezte. Lelket és gerincet erősítő példa volt sokak számára hűsége hitéhez, Egyházához, szeretett városához, s az, ahogyan a sok méltatlan mellőztetést viselte. Az elmúlt évtized szinte legendássá tette alakját. Tisztelői boldoggá avatásán fáradoznak, hogy a keresztény magyar értelmiség örök példaképe legyen. Ki volt hát ez a rendkívüli ember?

Szeged-Alsóvárosan, Szeged hagyományosan paraszti városrészében született 1904-ben egyszerű paprikatermelő parasztcsaládban. Édesapja korai halála után édesanyja egyedül nevelte. A szülői házban és a rokonságon keresztül ismerte meg az alsóvárosi társadalmat és azt a hagyományos életmódot, amelynek később tudós kutatója lett.

Az elemi és polgári iskola elvégzése után a piarista atyáknál érettségizett. Szegeden végezte az egyetemet, s lett tanítóképzői tanár. Itt habilitálta őt egyetemi magántanárrá 1934-ben Solymossy Sándor professor, az ország első néprajzi tanszékének vezetője. Ettől kezdve élete a tanszék